

MIX. I. BAMBOYKAS - MAN. A. ΣΗΘΙΑΚΑΚΗΣ

ΔΟΚΙΜΗ ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΘΟΡΙΣΜΟ ΤΟΥ ΕΠΙΠΕΔΟΥ ΔΥΣΚΟΛΙΑΣ-ΕΥΚΟΛΙΑΣ ΤΩΝ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΩΝ

1.00 Εισαγωγή

Η ανάγνωση των γραπτών συμβόλων της γλώσσας είναι ένα είδος πολύπλοκης ανθρώπινης συμπεριφοράς με κυριότερη λειτουργία την επικοινωνία.

Σε πρώτη φάση η αναγνωστική συμπεριφορά εκδηλώνεται ως αναγνώριση και αποκωδικοποίηση των γραπτών - οπτικών συμβόλων της γλώσσας και ως μετασχηματισμός τους σε ήχους ή ηχητικά σημεία. Με την έννοια αυτή η εκμάθηση της ανάγνωσης συνίσταται στην πρόσκτηση μιας τεχνικής, με την οποία το άτομο κατορθώνει να αποκρυπτογραφεί, να αρθρώνει και να αποδίδει προφορικά και συνεχώς τους χαρακτήρες της γραφής του κειμένου-μηνύματος.

Η κατοχή της τεχνικής αποκωδικοποίησης του κειμένου είναι πρωταρχικός και αναγκαίος σταθμός στη διαδικασία μάθησης της αναγνωστικής συμπεριφοράς. Είναι όμως ανεπαρκής. Η αναγνωστική δραστηριότητα αποκτά αξία, αν ο αναγνώστης καταλαβαίνει αυτό που διαβάζει, αν κατανοεί το σημασιολογικό περιεχόμενο του μηνύματος, που φορείς του είναι οι γραπτές λέξεις και φράσεις.

Στην ανάγνωση το βασικό και ουσιώδες είναι η διείσδυση στο εσωτερικό των γραπτών γλωσσικών συμβόλων-λέξεων και η ανακάλυψη της ουσίας των πραγμάτων και των καταστάσεων που δηλώνουν. Είναι η φάση της κατανόησης του εννοιολογικού περιεχομένου του κειμένου.

Κατανόηση σημαίνει εύρεση της «ουσίας» του αντικειμένου: εγκατάσταση σχέσεων μεταξύ των γραπτών συμβόλων και των αντικειμένων που παριστάνουν¹. Αυτή η ανακάλυψη της ουσίας, των σχέσεων μεταξύ των αντικειμένων του αποκωδικοποιημένου μηνύματος, αποτελεί την πεμπτούσια της αναγνωστικής συμπεριφοράς.

Οι δύο όψεις της αναγνωστικής δραστηριότητας, η αποκωδικοποίηση και η κατανόηση, είναι άρρηκτα συνδεδεμένες μεταξύ τους. Αποτελούν μian αδιαχώριστη ενότητα. Ο έμπειρος αναγνώστης ταυτίζει και αποκωδικοποιεί τα γραπτά σύμβολα-λέξεις και ταυτόχρονα κατανοεί το νόημα των πραγμάτων και καταστάσεων του εξωτερικού και εσωτερικού κόσμου, που υποδηλώνουν τα σύμβολα αυτά. Ο αναγνώστης που κατανοεί, υποκαθιστά αυτόματα το «σημαίνον» - λέξη, με το «σημαινόμενον» -έννοια και ανευρίσκει τις λογικές σχέσεις μεταξύ των «σημαινόμενων».

Η ικανότητα αποκωδικοποίησης και κατανόησης του περιεχομένου του κειμένου επηρεάζεται από πολλούς και ποικίλους παράγοντες. Τους παράγοντες αυτούς θα μπορούσε κανείς να κατατάξει σε τρεις κατηγορίες: Σ' αυτούς που αναφέρονται στον αναγνώστη (φυσική και αισθητηριακή κατάσταση, λεξιλογικός πλούτος, γνωστικές και διανοητικές ικανότητες, ενδιαφέροντα κ.λ.π.), σ' εκείνους που ανάγονται στο κείμενο (τυπογραφική παρουσίαση, λεξιλόγιο, γραμματική δομή και συντακτική πλοκή, συναισθηματικός τόνος κ.λ.π.) και σ' αυτούς που προέρχονται από το περιβάλλον όπου εκτυλίσσεται η αναγνωστική δραστηριότητα (φωτισμός, αερισμός, θερμοκρασία κ.λ.π.). Οι ποικίλοι αυτοί παράγοντες βρίσκονται σε δυναμική αλληλεπίδραση, πράγμα που κάνει δύσκολο τον προσδιορισμό της επίπτωσης, την οποία ο καθένας ξεχωριστά ασκεί στην αποτελεσματικότητα της ανάγνωσης. Η ανάλυση και μελέτη των παραγόντων αυτών έχει γίνει αντικείμενο πολλών ψυχολογικών και ψυχολογισσολογικών ερευνών κατά την τελευταία κυρίως εικοσαετία.

2.00 Πορίσματα σχετικών ερευνών

Εδώ θα αναφέρουμε ορισμένες έρευνες με τις οποίες έχει γίνει προσπάθεια να καθοριστεί ο βαθμός αναγνωσιμότητας και κατανόησης των κειμένων.

Με τον όρο *αναγνωσιμότητα* εννοούμε την εύκολη, γρήγορη και ορθή αναγνώριση των μορφών των γραμμάτων και των λέξεων του κειμένου, δηλαδή την αποκωδικοποίησή του. Η αναγνωσιμότητα όμως, κατά γενικό κανόνα, συνεπάγεται την ταχύτερη και καλύτερη κατανόηση. Με άλλα λόγια, όταν οι γραφικοί χαρακτήρες ενός κειμένου είναι δυσδιάκριτοι, αυτό δύσκολα διαβάζεται και δύσκολα κατανοείται.

2.10 Ένας πρώτος παράγοντας του κειμένου, που επηρεάζει την αναγνωσιμότητα και κατανόησή του, είναι η συχνότητα χρήσης των λέξεών του και η οικειότητα του αναγνώστη με τις λέξεις αυτές. Σχετικές έρευνες έχουν αποκαλύψει, ότι, όσο πιο υψηλής συχνότητας είναι οι λέξεις του

κειμένου και όσο πιο μεγάλη είναι η οικειότητα του αναγνώστη με τις λέξεις, τόσο η αναγνωσιμότητά του διευκολύνεται².

2.20 Οι ψυχολογιστικές έρευνες, αναζητώντας κριτήρια προσδιορισμού του βαθμού αναγνωσιμότητας των κειμένων, μελέτησαν και το σχετικό μήκος των φράσεων, από τις οποίες συνθέτονται τα κείμενα. Οι διάσημοι Αμερικανοί γλωσσολόγοι R. Flesch (1949) και R. Gunning (1952) ερεύνησαν το μέσο μήκος των φράσεων σε κείμενα προοδευτικής δυσκολίας. Ο A. Conquet παρουσιάζει τον παρακάτω συγκριτικό πίνακα της προοδευτικής δυσκολίας αγγλικών κειμένων με βάση τις σχετικές έρευνες των δύο αυτών γλωσσολόγων³.

ΠΙΝΑΚΑΣ Ι

Κατηγορίες κειμένων προοδευτικής δυσκολίας	Αριθμός λέξεων κατά φράση		
	FLESCH	GUNNING	Μέσος όρος
Παιδικά εικονογραφημένα	8	—	8
Αισθηματικές ιστορίες	11	13	12
Γυναικείος περιοδ. τύπος	14	15	14,5
Αναγνώσματα αναψυχής	17	15	16
Εφημερίδες	21	16	18,5
Επιθεωρήσεις	25	20	22,5
Επιστημονικά συγγράμματα	29	—	29

Από τον πίνακα αυτό φαίνεται καθαρά, ότι η αναγνωσιμότητα του κειμένου είναι συνάρτηση του μήκους των φράσεών του. Όσο το μήκος των φράσεων αυξάνει, τόσο η αναγνωσιμότητα αποβαίνει πιο δύσκολη και, κατά συνέπεια, η κατανόηση του περιεχομένου του.

Στα ίδια συμπεράσματα καταλήγουν και ανάλογες μεταγενέστερες έρευνες πάνω σε κείμενα γαλλικής γλώσσας⁴.

Γενικά γίνεται αποδεκτό ότι μεταξύ φράσεων των 6 και 11 λέξεων δεν

2. a) NOIZET G. et FLAMENT C., Perception des mots et certitude de la réponse, pp. 420-421.

b) FRAISSE P. et al., Fréquence et familiarité du vocabulaire, p. 389.

3. CONQUET A., La lisibilité, p. 98.

4. a) OLERON P., Reconstitution de textes français pp. 161-174.

b) RICHAUDEAU F., La lisibilité, pp. 32-33.

c) DE LANDSHEERE G., Introduction à la recherche en éducation, p. 207.

υπάρχει σημαντική διαφορά στο επίπεδο της κατανόησης του μηνύματος. Από 11 λέξεις και πάνω η αναγνωσιμότητα του κειμένου και η κατανόηση του περιεχομένου του γίνεται όλο και πιο δύσκολη. Κάθε φράση, που συγκροτείται από 24 λέξεις και πάνω, αποβαίνει δύσκολη στην κατανόηση του σημασιολογικού της περιεχομένου. Για το λόγο αυτό οι ερωτήσεις, γραπτές και προφορικές, που έχουν περισσότερες από 24 λέξεις, κατανοούνται δύσκολα. Η καλή ερώτηση σύμφωνα με το S. Moscovici, πρέπει να έχει από 18 ως 22 λέξεις, για να συγκεντρώνει τις πιο πολλές πιθανότητες κατανόησης⁵.

2.30 Η ψυχολογολογική έρευνα έχει σημειώσει σημαντική πρόοδο στον τομέα της αντικειμενικής εκτίμησης της γλωσσολογικής αναγνωσιμότητας (*lisibilité linguistique*) των κειμένων. Ο G. De Landsheere⁶ με βάση τις εργασίες Αμερικανών ψυχολόγων και γλωσσολόγων, και ιδιαίτερα του R. Flesch, προσδιόρισε ένα συντελεστή με τον οποίο καθορίζεται ο βαθμός ευκολίας των κειμένων. Ο συντελεστής αυτός βασίζεται α) στο μέσο μήκος της φράσης σε λέξεις και β) στον αριθμό των συλλαβών που έχουν εκατό λέξεις. Ο συντελεστής ευκολίας βρίσκεται με την εφαρμογή του τύπου:

Συντελεστής ευκολίας (Σ.Ε.) = $206,85 - (X + \Psi)$ όπου

$$X = \frac{\text{Αριθμός λέξεων}}{\text{Αριθμός φράσεων}} \times 1,015 \text{ και}$$

$$\Psi = \frac{\text{Αριθμός συλλαβών} \times 100}{\text{Αριθμός λέξεων}} \times 0,846$$

Όπως φαίνεται από τον τύπο αυτό, για την εύρεση του Σ.Ε. του κειμένου αρκεί ο καθορισμός του αριθμού των φράσεων που το συγκροτούν και του συνόλου των λέξεων και των συλλαβών του.

Σύμφωνα με τα δεδομένα αμερικανικών ερευνών, οι τιμές του δείκτη ευκολίας κυμαίνονται από 0 ως 120 για κείμενα στην αγγλική γλώσσα. Το 0 σημαίνει ότι το κείμενο είναι πάρα πολύ δύσκολης και το 120 ότι είναι πάρα πολύ εύκολης αναγνωσιμότητας. Για κείμενα γαλλικής γλώσσας οι αντίστοιχες τιμές του Σ.Ε., σύμφωνα με τα πορίσματα των ερευνών του De Landsheere, κυμαίνονται από (-10) ως (+80)⁷.

2.40 Ο Βέλγος ερευνητής G. Henry συνεχίζοντας τις έρευνες του De Landsheere στο εργαστήριο της Πειραματικής Παιδαγωγικής του Πανεπιστημίου της Λιέγης, επεξεργάστηκε τρεις τύπους γλωσσολογικής αναγνωσι-

5. ALBOU P., Les questionnaires psychologiques, p. 38.

6. DE LANDSHEERE G., Lecteurs et lectrices, in *Les Sciences de l'Éducation*, p. 91-110.

7. DE LANDSHEERE G., Introduction à la recherche en éducation, p. 209.

μότητας των κειμένων της γαλλικής ειδικά γλώσσας⁸. Ο πρώτος τύπος βασίζεται σε οκτώ μεταβλητές του κειμένου το οποίο μελετάται. Είναι εξαιρετικά πολύπλοκος. Στο δεύτερο υπεισέρχονται πέντε μεταβλητές του κειμένου. Η εξαγωγή όμως του σχετικού δείκτη ευκολίας απαιτεί χρήση ηλεκτρονικού υπολογιστή. Στον τρίτο τύπο λαμβάνονται υπόψη τρεις μεταβλητές: ο αριθμός των λέξεων κατά φράση, η αναλογία των λέξεων του κειμένου, που δεν περιέχονται σ' ένα κατάλογο εύχρηστων λέξεων της γαλλικής γλώσσας και η αναλογία των λέξεων που ο ερευνητής αποκαλεί «μεταβλητές διαλόγου» (κύρια ονόματα προσώπων που χρησιμοποιούνται μόνα, θαυμαστικά και λέξεις σε εισαγωγικά). Ανάλογα με τις τιμές που παίρνουν οι τρεις μεταβλητές του κειμένου υπολογίζεται, με βάση σχετικούς πίνακες, η αναγνωσιμότητα του κειμένου που αξιολογείται.

2.50 Η γλωσσολογική αναγνωσιμότητα των κειμένων δεν είναι συνάρτηση μόνο του μήκους των φράσεων και των λέξεων, αλλά και των καινούριων (αγνώστων) λέξεων, που εμπεριέχονται στο κείμενο. Το ποσοστό αυτών των (αγνώστων) λέξεων έχει αποτελέσει ένα ακόμα δείκτη αναγνωσιμότητας των κειμένων και κριτήριο για τον έλεγχο της καταλληλότητας των αναγνωστικών βιβλίων. Η Τράπεζα του Βιβλίου (La Banque del libro) στο Καράκας της Βενεζουέλας έχει προτείνει ένα πολύ γρήγορο και εύκολο τρόπο για τον έλεγχο της καταλληλότητας των αναγνωστικών βιβλίων του δημοτικού σχολείου. Η ένδειξη του επιπέδου καταλληλότητας του αναγνωστικού βιβλίου βασίζεται στον αριθμό των λέξεων κατά σελίδα και στον αριθμό των καινούριων (αγνώστων) λέξεων κατά σελίδα, όπως φαίνεται στον παρακάτω πίνακα⁹.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

Αριθμός λέξεων κατά σελίδα	Αριθμός καινούριων λέξεων κατά σελίδα	Σχολικό επίπεδο
25- 30	2	Μύηση στην ανάγνωση
45- 65	3	Α' τάξη
75-100	4	Β' τάξη
115-145	5	Γ' τάξη
165-195	7-8	Δ' τάξη
220-250	7-8	Ε' τάξη
275-325	7-8	ΣΤ' τάξη

8. HENRY G., Comment mesurer la lisibilité, 1975.

9. Αναφέρεται από F. Richaudeau στο Conception et production des manuels scolaires, pp. 273-273.

2.60 Τέλος ένας τρόπος, που χρησιμοποιείται για τον καθορισμό του βαθμού αναγνωσιμότητας των κειμένων αλλά και της κατανόησης του εννοιολογικού τους περιεχομένου, είναι το τεστ ολοκλήρωσης (test de closure) ελλιπών κειμένων.

Εμπνευστής και δημιουργός του τεστ είναι ο W. L. Taylor¹⁰. Η τεχνική του τεστ είναι απλή. Συνίσταται στην κατάργηση κάθε πέμπτης λέξης του κειμένου. Στις θέσεις των λέξεων που λείπουν υπάρχουν ισομήκη κενά ή ίσος πάντοτε αριθμός σημείων. Τα υποκείμενα καλούνται αρχικά να διαβάσουν το ακρωτηριασμένο κείμενο στο σύνολό του χωρίς να συμπληρώνουν τίποτα. Με τον τρόπο αυτό αποκτούν μια γενική και ολική γνώση του περιεχομένου. Στη συνέχεια, και μετά από μια σύντομη προάσκηση για την εξοικείωση των υποκειμένων με την τεχνική της συμπλήρωσης, αρχίζει η καθαυτό δοκιμασία. Οι περισσότεροι εφαρμοστές του τεστ δε θέτουν περιορισμούς στη χρονική διάρκεια της δοκιμασίας. Τα υποκείμενα οφείλουν να βρουν τις λέξεις που έχουν απαλειφθεί, ώστε να επανασυσταθεί η αρχική μορφή του κειμένου.

Σχετικά με τη διόρθωση και αποδοχή των ορθών απαντήσεων, δεν υπάρχει ομοφωνία μεταξύ αυτών που εφαρμόζουν τη δοκιμασία της ολοκλήρωσης ελλιπών κειμένων. Άλλοι θεωρούν ως ορθή μόνο τη λέξη που υπάρχει στο αρχικό κείμενο και άλλοι, ανάλογα με το σκοπό της έρευνας, αποδέχονται ως ορθές και τα συνώνυμα της λέξης που λείπει. Η πείρα έχει δείξει ότι η αποδοχή των συνωνύμων ως ορθών απαντήσεων, οδηγεί σε ασυμφωνία τους διορθωτές, επιμηκύνει το χρόνο της διόρθωσης, χωρίς ωστόσο να αυξάνει σημαντικά τη διακριτικότητα του τεστ.

Η αξιολόγηση της επίδοσης των υποκειμένων υπολογίζεται με βάση τον αριθμό των λέξεων που συμπλήρωσαν ορθά. Ο αριθμός αυτός εκφράζεται σε εκατοστιαία αναλογία. Αν, π.χ., στο κείμενο υπήρχαν 80 λέξεις για συμπλήρωση κι ένα υποκείμενο συμπλήρωσε σωστά τις 36, η επίδοση του υποκειμένου είναι 45%.

Το τεστ επιτρέπει τον υπολογισμό του δείκτη ευκολίας και του δείκτη κατανόησης του περιεχομένου ενός δεδομένου κειμένου¹¹.

Ο δείκτης ευκολίας του κειμένου είναι ίσος με το μέσο όρο των επιδόσεων ενός αντιπροσωπευτικού δείγματος αναγνωστών του κειμένου αυτού. Έτσι, ο μέσος όρος των επιδόσεων ενός αντιπροσωπευτικού δείγματος μαθητών ορισμένου σχολικού επιπέδου (τάξης) αποτελεί το

10. DE LANDSHEERE G., Le test de closure, pp. 11-13.

11. Για λεπτομερή παρουσίαση της τεχνικής και των πεδίων εφαρμογής του τεστ ολοκλήρωσης ελλιπών κειμένων, βλ. ΒΑΜΒΟΥΚΑ Μ., *Ψυχοπαιδαγωγική θεώρηση της κατανόησης των αναγνωσμάτων*, Αθήνα, Εκδ. ΓΡΗΓΟΡΗ, (υπό έκδοση).

δείκτη ευκολίας του κειμένου για τους μαθητές αυτούς.

Ο δείκτης κατανόησης του κειμένου υπολογίζεται έμμεσα. Βασίζεται στη στενή σχέση που υπάρχει, όπως σημειώσαμε σε προηγούμενη παράγραφο, μεταξύ αναγνωσιμότητας και κατανόησης.

Παραδοσιακά, ο έλεγχος της κατανόησης του περιεχομένου του αναγνώσματος γίνεται με την υποβολή ερωτήσεων στον αναγνώστη. Σύμφωνα δε με τα κριτήρια που έχει προτείνει ο E. Thorndike, και τα οποία έχουν επιβεβαιώσει μεταγενέστεροι ερευνητές¹², ένα κείμενο θεωρείται νοηματικά εύληπτο από μαθητή, αν αυτός δίνει σωστές απαντήσεις στο 75% τουλάχιστο των ερωτήσεων αντικειμενικού τύπου (πολλαπλής εκλογής, σύζευξης, διαζευκτικής απάντησης και συμπλήρωσης).

Παράλληλος έλεγχος της κατανόησης περιεχομένου κειμένων, με παραδοσιακά τεστ κατανόησης και με τεστ ολοκλήρωσης ελλιπών κειμένων έχει δείξει, ότι επίδοση 75% στα πρώτα αντιστοιχεί με 44% στα δεύτερα και επίδοση 90% σε παραδοσιακό τεστ κατανόησης ισοδυναμεί με 55% επιτυχή συμπλήρωση του ελλιπούς κειμένου. Γενικά, το κατώτερο όριο του 44% επιτυχίας στο τεστ ολοκλήρωσης έχει επιβεβαιωθεί από πολλούς ερευνητές και γίνεται σήμερα αποδεκτό ως κριτήριο νοηματικής καταλληλότητας του κειμένου για τους μαθητές στους οποίους επιδίδεται με ελλιπή μορφή.

3.00 Η έρευνά μας - σκοπός της

Τα πορίσματα των ξένων ερευνών, που συνοπτικά παρουσιάσαμε παραπάνω, δείχνουν ότι υπάρχουν κριτήρια για τη διαπίστωση του βαθμού ευκολίας των αναγνωσμάτων. Τα κριτήρια αυτά έχουν αποδειχθεί έγκυρα τόσο στην αγγλική όσο και στη γαλλική γλώσσα. Σκεφθήκαμε, λοιπόν, πως θα ήταν εξαιρετικά ενδιαφέρον και χρήσιμο να διερευνηθεί αν ο τύπος των R. Flesch-G. De Landsheere, με τον οποίο, όπως είπαμε, προσδιορίζεται ο βαθμός ευκολίας των κειμένων, είναι εφαρμόσιμος και σε κείμενα ελληνικά. Για το σκοπό αυτό αποφασίσαμε τη διεξαγωγή της έρευνας που παρουσιάζουμε στις επόμενες σελίδες. Το βασικό ερώτημα στο οποίο επιχειρείται να δοθεί απάντηση συνοψίζεται στο: Ο τύπος των R. Flesch - G. De Landsheere είναι εφαρμόσιμος σε κείμενα ελληνικής γλώσσας; Οι διαφορές που υπάρχουν στη γραμματική και συντακτική δομή των γλωσσών ίσως δεν επιτρέπουν μια άκριτη γενίκευση και άμεση υιοθέτηση του τύπου για την ελληνική γλώσσα. Ο έλεγχος που θα γίνει, για να δοθεί απάντηση στο

12. DE LANDSHEERE G., Le test de closure, pp. 17-19.

παραπάνω ερώτημα, έχει μεγάλη παιδαγωγική σημασία. Αν διαπιστωθεί ότι μπορεί να χρησιμοποιείται με εγκυρότητα, τότε οι συγγραφείς παιδικών αναγνωσμάτων και οι εκπαιδευτικοί θα διαθέτουν ένα ασφαλές κριτήριο για να γράφουν και να επιλέγουν κείμενα, που θα ανταποκρίνονται στις ψυχολογικές ικανότητες των αναγνωστών-μαθητών τους.

Για τον έλεγχο της εγκυρότητας του τύπου ευκολίας των κειμένων στην ελληνική γλώσσα, κρίναμε ότι θα έπρεπε να εξετάσουμε αν κείμενα διαφορετικού συντελεστή ευκολίας (υψηλού, μέσου και χαμηλού) θεωρούνται ανάλογα από εκπαιδευτικούς που τα διδάσκουν και τους μαθητές που καλούνται να τα διαβάζουν. Ο συντελεστής ευκολίας των κειμένων μπορούσε να προσδιοριστεί με την εφαρμογή του τύπου των R. Fleisch - G. De Landsheere. Τις εκτιμήσεις των δασκάλων σχετικά με το επίπεδο ευκολίας των κειμένων αυτών και τις επιδόσεις των μαθητών στα κείμενα αποφασίσαμε να χρησιμοποιήσουμε ως κριτήρια, για τον υπολογισμό της εγκυρότητας του συντελεστή ευκολίας που δίνει ο τύπος. Η συσχέτιση του συντελεστή ευκολίας, που δίνει ο τύπος, με την εκτίμηση του επιπέδου δυσκολίας των κειμένων από τους δασκάλους, από τη μια μεριά, και του επιπέδου επίδοσης των μαθητών, από την άλλη, θα αποτελούσε ένα μέτρο της δυνατότητας εφαρμογής του τύπου εύρεσης του συντελεστή ευκολίας των κειμένων στην ελληνική γλώσσα. Έτσι, αν διάφορα κείμενα κατατάσσονται στο ίδιο επίπεδο ευκολίας, τόσο από το δείκτη που εξάγεται με την εφαρμογή του τύπου, όσο και από τις εμπειρικές εκτιμήσεις των δασκάλων, και εφόσον το επίπεδο επίδοσης των μαθητών στα κείμενα αυτά είναι ανάλογο, θα μπορεί κανείς να συμπεράνει ότι ο τύπος παρέχει έγκυρα μέτρα για τη διαπίστωση του επιπέδου ευκολίας των κειμένων στην ελληνική γλώσσα.

3.10 Τεχνικές συλλογής των αναγκαίων δεδομένων

Για τη συλλογή των απαραίτητων δεδομένων χρειάστηκε:

- α) Να εκλέξουμε μερικά κείμενα και να υπολογίσουμε το συντελεστή ευκολίας τους σύμφωνα με τον τύπο των R. Fleisch - G. De Landsheere.
- β) Να υπολογίσουμε το επίπεδο ευκολίας-δυσκολίας των κειμένων αυτών με βάση τις εμπειρικές εκτιμήσεις των δασκάλων και
- γ) Να προσδιορίσουμε το επίπεδο επίδοσης της αναγνωστικής ικανότητας μαθητών στα κείμενα αυτά.

3.11 Επιλογή και προσδιορισμός του συντελεστή ευκολίας των κειμένων με την εφαρμογή του τύπου.

Για τον προσδιορισμό του συντελεστή ευκολίας των κειμένων με τον τύπο των R. Flesch - G. De Landsheere πήραμε πέντε κείμενα του Αναγνωστικού της Ε' και πέντε κείμενα του Αναγνωστικού της ΣΤ' Δημοτικού. Η εξαγωγή του δείκτη, όπως ήδη αναφέρθηκε, απαιτεί τη γνώση του αριθμού των φράσεων, των λέξεων και των συλλαβών του κειμένου. Η έννοια όμως της φράσης είναι πολύ γενική και αόριστη. Συχνά εξαρτάται από τις συνθήκες στίξης του συγγραφέα. Χρειάστηκε, λοιπόν, να οριστεί με σαφήνεια και ακρίβεια, για να εξυπηρετήσει τον αντικειμενικό υπολογισμό των στοιχείων του κειμένου.

Ο Ύστερα από πολλές αμφιβολίες και αφού ακούσαμε τις γνώμες συναδέλφων φιλόλογων, καταλήξαμε να ορίσουμε λειτουργικά την έννοια της φράσης. Έτσι, φράση θεωρήσαμε και υπολογίσαμε το κομμάτι του γραπτού λόγου που έχει νοηματική αυτοτέλεια και τελειώνει: α) σε τελεία, β) σε ερωτηματικό, γ) σε θαυμαστικό, δ) σε διπλή τελεία και ε) σε αποσιωπητικά.

Ο Για τον υπολογισμό των λέξεων, ακολουθήσαμε τις εξής αρχές:

α) Η λέξη με έκθλιψη υπολογίζεται σαν μια με την επόμενη της και όχι σαν δύο (π.χ. Τ' άρεσε ν' ακούει).

β) Η λέξη με έκθλιψη, που εξακολουθεί να διατηρεί τον τόνο της και μετά την έκθλιψη, υπολογίζεται με την επόμενη της σαν δύο (π.χ. Ποιοί είν' αυτοί).

γ) Τρεις διαδοχικές λέξεις με δύο εκθλίψεις υπολογίζονται σαν δύο λέξεις (π.χ. 'Αλλ' απ' αυτό δεν απόμεινε).

δ) Η λέξη με αφαίρεση, υπολογίζεται σαν μια με την επόμενη της κι όχι σαν δύο (π.χ. τα' θελες).

ε) Η λέξη με αποκοπή, υπολογίζεται σαν μια με την επόμενη της κι όχι σαν δύο (π.χ. πάρτ' το).

στ) Η μονοσύλλαβη εγκλιτική λέξη, που μεταφέρει τον τόνο στη λήγουσα της προηγούμενης, υπολογίζεται σαν μια μαζί της κι όχι σαν δύο (π.χ. χαϊδεύοντάς το).

ζ) Οι συντμήσεις υπολογίζονται σαν μια λέξη (π.χ., μ.Χ., κ.λ.π.).

η) Οι απόλυτοι αριθμοί που αφορούν ημερομηνίες, χρονολογίες κ.λ.π. υπολογίζονται σαν μια λέξη.

θ) Οι λέξεις που ακούονται φωνητικά σαν μια, υπολογίζονται σαν μια λέξη και όχι σαν δύο (π.χ. Αι-Βασίλης).

Ο Για τον υπολογισμό, τέλος, των συλλαβών, λάβαμε υπόψη μας τα

όσα ισχύουν στη γλώσσα μας, σχετικά με το χωρισμό των λέξεων σε συλλαβές.

Με βάση τα παραπάνω στοιχεία και τις αρχές που υιοθετήσαμε για τον εντοπισμό τους, προσδιορίστηκαν τα λεξιλογικά χαρακτηριστικά των πέντε κειμένων και υπολογίστηκε ο δείκτης ευκολίας σύμφωνα με τον τύπο των R. Fleisch - G. De Landsheere. Ο δείκτης αυτός, που εφεξής θα αποκαλείται τυπικός συντελεστής ευκολίας, στρογγυλοποιήθηκε στην πλησιέστερη πεντάδα.

Από τα πέντε κείμενα του Αναγνωστικού, καθεμιάς από τις δύο τάξεις —Ε΄ και ΣΤ΄—, κρατήσαμε τελικά τρία για τον πειραματικό έλεγχο. Η επιλογή τους στηρίχθηκε στην τιμή του τυπικού συντελεστή ευκολίας. Κρατήσαμε δηλαδή εκείνα που οι τιμές του τυπικού συντελεστή ευκολίας παρουσίαζαν μια σημαντική διαφορά (10-20 μονάδες). Η διακύμανση αυτή στις τιμές του τυπικού συντελεστή ευκολίας διαφοροποιεί τα τρία κείμενα ως προς το επίπεδο αναγνωστικής ευκολίας τους.

Ο πίνακας 3 δείχνει αναλυτικά τα λεξιλογικά χαρακτηριστικά των κειμένων, που επελέγησαν και το στρογγυλεμένο τυπικό συντελεστή ευκολίας του καθενός. Σύμφωνα με τα δεδομένα του πίνακα, η τιμή του πιο εύκολου κειμένου της ΣΤ΄ τάξης είναι 25 μονάδες και της Ε΄ τάξης 40 μονάδες. Αντίθετα το πιο δύσκολο μεταξύ των τριών κειμένων της ΣΤ΄ τάξης παρουσιάζει μηδέν δείκτη ευκολίας και της Ε΄ τάξης 5 μονάδες. Η διαφορά μεταξύ των ανωτέρου και μέσου επιπέδου δυσκολίας κειμένων είναι 15 μονάδες και μεταξύ μέσου και κατωτέρου επιπέδου δυσκολίας κείμενα της ΣΤ΄ είναι 10 μονάδες. Για τα κείμενα της Ε΄ οι αντίστοιχες διαφορές στις τιμές του συντελεστή ευκολίας είναι 20 και 15 μονάδες.

3.12 Εκτίμηση του επιπέδου δυσκολίας των κειμένων από τους εκπαιδευτικούς.

Για να υπολογίσουμε το συντελεστή ευκολίας των κειμένων με βάση την κρίση των εκπαιδευτικών που καλούνται να τα διδάσκουν, ζητήσαμε τις γνώμες 36 δασκάλων σχετικά με το επίπεδο δυσκολίας των τριών κειμένων κάθε τάξης. Από τους 36 δασκάλους-κριτές οι 26 ήταν άντρες και οι 10 γυναίκες, που επιμορφώνονται στη ΣΕΛΔΕ Ηρακλείου.

Αφού εξηγήσαμε στους συναδέλφους το σκοπό της έρευνας, παραδώσαμε στον καθένα σε φωτοαντίγραφα τα τρία κείμενα της κάθε τάξης. Σε πρώτη φάση έγινε η αξιολόγηση του επιπέδου ευκολίας-δυσκολίας των κειμένων της ΣΤ΄ και ακολούθησε η αξιολόγηση των κειμένων της Ε΄ τάξης.

Η παρουσίαση των κειμένων της κάθε τάξης στους 36 δασκάλους-κριτές

έγινε κατά το σχήμα της περιστροφής. Για το σκοπό αυτό είχαμε συνενώσει σε σώμα τα τρία κείμενα έτσι, ώστε η σειρά παρουσίασης-ανάγνωσής τους να είναι διαφορετική από τον έναν κριτή στον άλλο. Ο πρώτος, για παράδειγμα, κριτής είχε να διαβάσει τα κείμενα της ΣΤ' στην εξής σειρά: α) Η αλεπού κι ο λύκος (Α), β) η γυναίκα της Λευκάδας (Λ), γ) Το φως της Ολυμπίας (Ο) ή χάρη συντομίας Α-Λ-Ο. Η αλληλοδιαδοχή των κειμένων για το δεύτερο κριτή ήταν: Λ-Ο-Α, για τον τρίτο Ο-Α-Λ κ.ο.κ. Ανάλογα, τα κείμενα της Ε' παρουσιάζονταν στον κριτή Νο 1 με την αλληλοδιαδοχή: α) Οι δυο δρόμοι, β) Η ιστορία του βιβλίου, γ) Η μόλυνση του περιβάλλοντος.

Με την τεχνική αυτή καθένα από τα τρία κείμενα της κάθε τάξης, παρουσιάστηκε στο ένα τρίτο των κριτών ως πρώτο στη σειρά, στο ένα τρίτο των κριτών ως δεύτερο και στο ένα τρίτο ως τρίτο στη σειρά διαδοχής. Αντισταθμίζεται, έτσι, κατά κάποιο τρόπο η εντύπωση ευκολίας-δυσκολίας του κειμένου που διαβάζεται, σε σχέση με αυτό που προηγείται και σ' εκείνο που ακολουθεί.

Το έργο που ζητήθηκε από τους δασκάλους-κριτές ήταν, αφού διαβάσουν και τα τρία κείμενα, να σημειώσουν το επίπεδο δυσκολίας στο οποίο κατατάσσουν το καθένα απ' αυτά. Την εκτίμησή τους όφειλαν να εκφράσουν κάνοντας χρήση των γραμμάτων Α: για το πιο εύκολο από τα τρία, Γ: για το πιο δύσκολο και Β: για το ενδιάμεσης ευκολίας-δυσκολίας. Καμιά πληροφορία δε δόθηκε στους δασκάλους για τα κριτήρια ή τις όψεις του κειμένου που θα έπρεπε να λάβουν υπόψη τους και να θεμελιώσουν τη σχετική αξιολογική τους γνωμάτευση. Επιμείναμε μονάχα στο ότι ο καθένας όφειλε να χαρακτηρίσει ένα από τα κείμενα ως Α, ένα ως Β και ένα ως Γ. Επρόκειτο δηλαδή για μια αναγκαστική επιλογή.

Η κατάταξη των τριών κειμένων κάθε τάξης στα τρία επίπεδα δυσκολίας-ευκολίας από τους 36 κριτές φαίνεται στον πίνακα 4 που ακολουθεί.

Όπως φαίνεται από τον πίνακα, δεν υπάρχει απόλυτη συμφωνία μεταξύ των 36 κριτών στην αντίληψη που έχουν για το επίπεδο ευκολίας-δυσκολίας των τριών κειμένων κάθε τάξης. Οι διαφορές που παρατηρούνται είναι πιο έντονες στα κείμενα της Ε' τάξης. Βέβαια η κατανομή των αξιολογικών κρίσεων των «εμπειρογνωμόνων», δείχνει ότι η πλειοψηφία αναγνωρίζει και χαρακτηρίζει για τη ΣΤ' τάξη ως πιο εύκολο το πρώτο κείμενο, ως πιο δύσκολο το τρίτο και ενδιάμεσης ευκολίας-δυσκολίας το δεύτερο από τα τρία κείμενα. Για την Ε' τάξη ως πιο εύκολο θεωρείται το δεύτερο, ως πιο δύσκολο το πρώτο και ως ενδιάμεσου επιπέδου το τρίτο από τα τρία κείμενα.

Για να είναι περισσότερο ευκρινής η σύγκριση του επιπέδου ευκολίας-

ΠΙΝΑΚΑΣ 4

Κείμενα ΣΤ' τάξης

α/α	Τίτλος κειμένου	A	B	Γ	Σύνολο
1	Η αλεπού κι ο λύκος	35	1	0	36
2	Η γυναίκα της Λευκάδας	2	31	3	36
3	Φίος και ειρήνη της Ολυμπίας	0	3	33	36

Κείμενα Ε' τάξης

α/α	Τίτλος κειμένου	A	B	Γ	Σύνολο
1	Οι δύο δρόμοι	8	8	20	36
2	Η ιστορία του βιβλίου	23	7	6	36
3	Η μόλυνση του περιβάλλοντος	7	22	7	36

δυσκολίας των τριών κειμένων με τις τιμές του τυπικού συντελεστή ευκολίας τους, «ποσοτικοποιήσαμε» την ποιοτική μεταβλητή: επίπεδο ευκολίας-δυσκολίας. Μετατρέψαμε δηλαδή την ποιοτική έκφραση «ευκολία-δυσκολία» των κειμένων σε ποσοτική. Αυτό έγινε με την υποκατάσταση των αλφαβητικών χαρακτηρισμών (Α, Β, Γ), με αριθμητικούς συντελεστές. Το πιο εύκολο κείμενο (Α) αντισταθμίστηκε με (3) μονάδες, το πιο δύσκολο (Γ) με μία (1) μονάδα και το ενδιάμεσου επιπέδου ευκολίας-δυσκολίας (Β) με δύο (2) μονάδες. Η μετατροπή αυτή της ποιοτικής κλίμακας σε ποσοτική-αριθμητική μας επιτρέπει τον υπολογισμό ενός μέσου αριθμητικού συντελεστή αναγνωσιμότητας για το καθένα κείμενο, με βάση τις αξιολογικές κρίσεις των 36 δακάλων. Το συντελεστή αυτό ονομάζουμε εφεξής συντελεστή αναγνωστικής δυσκολίας (Δ.Σ.Α). Σύμφωνα με τα παραπάνω, τα δεδομένα του πίνακα 4 μετασχηματίζονται όπως φαίνεται στον παρακάτω πίνακα 5.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5

Κείμενα ΣΤ' τάξης

α/α	Τίτλος κειμένου	A = 3	B = 2	Γ = 1	Σύν.	Δ.Σ.Α.
1	Η αλεπού κι ο λύκος	105	2	0	107	2,97
2	Η γυναίκα της Λευκάδας	6	62	3	71	1,97
3	Φως και ειρήνη της Ολυμπίας	0	6	33	39	1,08

Κείμενα Ε' τάξης

α/α	Τίτλος κειμένου	A = 3	B = 2	Γ = 1	Σύν.	Δ.Σ.Α.
1	Οι δύο δρόμοι	24	16	20	60	1,67
2	Η ιστορία του βιβλίου	69	14	6	89	2,47
3	Η μόλυνση του περιβάλλοντος	21	44	7	72	2,00

3.13 Υπολογισμός του δείκτη ευκολίας-δυσκολίας των κειμένων με κριτήριο την επίδοση των μαθητών.

Εμπειρικά μπορεί κανείς να ισχυρισθεί ότι μεταξύ δύο κειμένων το πιο εύκολο και διαβάζεται πιο γρήγορα και κατανοείται καλύτερα. Η επίδοση των μαθητών κατά την ανάγνωσή τους είναι ανώτερου επιπέδου στο εύκολο και κατώτερου επιπέδου στο δύσκολο κείμενο. Η εκτίμηση επομένως του επιπέδου επίδοσης των μαθητών στην ανάγνωση δύο κειμένων, εφόσον γίνει αντικειμενικά, μπορεί να αποτελέσει κριτήριο του βαθμού ευκολίας-δυσκολίας αυτών των κειμένων.

Στη χώρα μας, όπως ξέρουμε, δε χρησιμοποιούνται αντικειμενικά κριτήρια για την αξιολόγηση της επίδοσης των μαθητών στην ανάγνωση. Η εκτίμησή της γίνεται εμπειρικά. Σε άλλες χώρες για την αξιολόγηση της αναγνωστικής δεξιότητας γίνεται χρήση των κριτηρίων ταχύτητας ή και ακρίβειας αποκωδικοποίησης των κειμένων και της έκτασης και του βάθους κατανόησης του εννοιολογικού τους περιεχομένου. Στην πρώτη περίπτωση προσδιορίζεται ο αριθμός των λέξεων που διαβάζει σωστά σ' ένα ορισμένο διάστημα χρόνου ο αναγνώστης-μαθητής. Στη δεύτερη περίπτωση, την κατανόηση, καθορίζεται, με την υποβολή ερωτήσεων αντικειμενικού τύπου, ο αριθμός των πληροφοριακών στοιχείων του κειμένου, των οποίων την έννοια έχει επιτυχώς συλλάβει ο αναγνώστης.

Εμείς, για τις ανάγκες της έρευνάς μας και για να έχουμε μια αντικειμενική εκτίμηση του επιπέδου επίδοσης των μαθητών στην ανάγνωση, κάναμε χρήση της τεχνικής ολοκλήρωσης ελλιπών κειμένων. Την τεχνική αυτή, την οποία σε γενικές γραμμές περιγράψαμε σε προηγούμενη παράγραφο, υιοθετήσαμε για δύο βασικά λόγους: Πρώτα γιατί διεθνώς θεωρείται ως ένα έγκυρο κριτήριο για την εκτίμηση της αναγνωσιμότητας και της κατανόησης του εννοιολογικού περιεχομένου των κειμένων¹³, και δεύτερο γιατί τα ίδια τα κείμενα, των οποίων σκοπεύαμε να εκτιμήσουμε το επίπεδο ευκολίας-δυσκολίας, μπορούσαν να αποτελέσουν το όργανο για την αξιολόγηση του επιπέδου αναγνωστικής επίδοσης των μαθητών. Αυτό έγινε με τη μετατροπή των κειμένων σε ελλιπή. Τα κείμενα, με την κατάργηση ορισμένων λέξεων τους, μετασχηματίστηκαν σε τυπικά τεστ ολοκλήρωσης ελλιπών κειμένων.

Οι παραπάνω σκέψεις μας οδήγησαν στο συλλογισμό πως, αν το επίπεδο επίδοσης των μαθητών στα τρία κείμενα-τεστ ολοκλήρωσης είναι αντίστοιχο του τυπικού δείκτη ευκολίας τους, τότε έχουμε μια πρόσθετη ένδειξη που επιβεβαιώνει την εγκυρότητα εφαρμογής του και στα ελληνικά κείμενα.

3.131 Τα κείμενα ως τεστ ολοκλήρωσης.

Για να μετρήσουμε την επίδοση των μαθητών, μετατρέψαμε τα τρία κείμενα κάθε τάξης σε τεστ ολοκλήρωσης ελλιπών κειμένων. Για το σκοπό αυτό αφαιρέθηκε από κάθε κείμενο η 5η, 10η, 15η, 20η κ.ο.κ. λέξη του. Στη θέση των λέξεων που αφαιρέθηκαν, τέθηκαν δώδεκα τελείες. Στο παράρτημα ο αναγνώστης μπορεί να δει ένα από τα κείμενα κάθε τάξης με τη μορφή του τεστ ολοκλήρωσης. Συνολικά από τα τρία κείμενα της Ε΄ τάξης καταργήθηκαν: 63 λέξεις στο «*οι δυο δρόμοι*», 64 στο «*η ιστορία του βιβλίου*» και 69 λέξεις στο «*η μόλυνση του περιβάλλοντος*». Ομοίως οι μαθητές της ΣΤ΄ τάξης χρειάστηκε να βρουν και να συμπληρώσουν 42 λέξεις στο κείμενο «*η αλεπού κι ο λύκος στο κελάρι*», 62 λέξεις στο «*η γυναίκα της Λευκάδας*» και 68 λέξεις στο κείμενο «*Φως και ειρήνη της Ολυμπίας*».

Τα κείμενα με μορφή τεστ ολοκλήρωσης δακτυλογραφήθηκαν, πολυγραφήθηκαν και επιδόθηκαν σύμφωνα με τις οδηγίες που αναφέρονται στο παράρτημα. Για κάθε λέξη που συμπληρώθηκε σωστά ο μαθητής πιστώθηκε με μια μονάδα. Έτσι η επίδοση του μαθητή σε κάθε κείμενο υπολογίστηκε με τον αριθμό των λέξεων που συμπλήρωσε σωστά. Ο μέσος όρος των

13. ΦΡΑΓΚΟΥ Χ., Παιδαγωγικές έρευνες και εφαρμογές σ. 137.

επιδόσεων του συνόλου των μαθητών σε κάθε κείμενο ανάγεται «επί τοις εκατόν» και αποτελεί το δείκτη ευκολίας-δυσκολίας αυτού του κειμένου. Να σημειωθεί ακόμα πως ως ορθά συμπληρωμένες λέξεις, από τους μαθητές, θεωρήθηκαν μόνο εκείνες που ταυτίζονταν με αυτές που χρησιμοποίησε ο συγγραφέας του κειμένου.

3.132 Το δείγμα. Τα κείμενα κάθε τάξης με τη μορφή τεστ ολοκλήρωσης δόθηκαν για συμπλήρωση στους μαθητές των αντίστοιχων τάξεων εννιά δημοτικών Σχολείων της πόλης Ηρακλείου. Τα σχολεία αυτά ήταν τα: 9ο, 12ο, 14ο, 17ο, 23ο, 26ο και τα πρότυπα της Παιδαγωγικής Ακαδημίας. Το πρώτο κείμενο επιδόθηκε προσωπικά από τον ένα από τους δύο μας και τα άλλα δύο από το δάσκαλο της τάξης*. Η συμπλήρωση έγινε σε τρεις διαδοχικές μέρες και κατά τις πρώτες πρωινές διδακτικές ώρες. Οι μαθητές που συμπλήρωσαν τα ελλιπή κείμενα δεν τα είχαν διδαχθεί και επεξεργασθεί, σαν αναγνωστικά κείμενα. Υποχρέωση κάθε μαθητή, που συμπλήρωσε το πρώτο κείμενο, ήταν να συμπληρώσει και τα δύο επόμενα. Κι αυτό για να έχουμε την επίδοση του κάθε μαθητή και στα τρία κείμενα που αντιστοιχούν στο συνολικό του επίπεδο.

Τα κείμενα δόθηκαν για συμπλήρωση το μήνα Φεβρουάριο του 1983. Επειδή έτυχε σε ορισμένα από τα σχολεία, που είχαμε προγραμματίσει να συμπεριλάβουμε στο δείγμα, να έχει διδαχθεί ένα από τα κείμενα και σε άλλα να απουσιάζουν μαθητές την ημέρα επίδοσης του δεύτερου ή και τρίτου κειμένου, εξαιτίας προσβολής τους από λοιμώδη νοσήματα της παιδικής ηλικίας, αναγκαστήκαμε να προσεγγίσουμε περισσότερα σχολεία απ' όσα αρχικά είχαμε υπολογίσει. Κι αυτό για να συγκεντρώσουμε ένα στατιστικά υπολογίσιμο δείγμα μαθητών.

Ο αριθμός των μαθητών που συμπλήρωσαν τελικά και τα τρία κείμενα κάθε τάξης, και στα οποία βασίστηκε η στατιστική επεξεργασία μας, φαίνεται αναλυτικά στον παρακάτω, κατά τάξη και φύλο, πίνακα.

* Ας μας επιτραπεί και από τη θέση αυτή να εκφράσουμε τις ευχαριστίες μας προς τους συναδέλφους για την εύμενη υποδοχή που μας επιφύλαξαν και την πρόθυμη συνεργασία τους.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6
Το δείγμα κατά σχολική τάξη και φύλο

Κείμενα	Τάξη ΣΤ'				Τάξη Ε'	
Φύλο	Η αλεπού κι ο λύκος	Η γυναίκα της Λευκάδας	Το φως της Ολυμπίας	Οι δυο φίλοι	Η ιστορία του βιβλίου	Η μόλυνση του περιβάλ- λοντος
Αγόρια	64	64	64	68	68	68
Κορίτσια	66	66	66	74	74	74
Σύνολο	130	130	130	142	142	142

3.133 Τα δεδομένα. Η επίδοση των μαθητών και ο βαθμός ευκολίας των κειμένων.

Σύμφωνα με τα όσα αναφέρθηκαν, η επίδοση των μαθητών καθορίστηκε ως ο μέσος όρος των 130 μαθητών για τα κείμενα της ΣΤ' και 142 μαθητών για τα κείμενα της Ε' τάξης.

Ο πίνακας 7 δείχνει το μέσο όρο επίδοσης των μαθητών σε κάθε κείμενο και το βαθμό ευκολίας του κειμένου, που είναι η εκατοστιαία έκφραση του μέσου όρου επίδοσης των μαθητών του δείγματος της αντίστοιχης σχολικής τάξης.

ΠΙΝΑΚΑΣ 7

Μέσος όρος επίδοσης των υποκειμένων και βαθμός ευκολίας των κειμένων σύμφωνα με τις επιδόσεις τους.

α/α	Τίτλος κειμένου	Επίδοση		Βαθμός ευκολίας κειμένου
		Μ.	σ	
ΣΤ1	Η αλεπού κι ο λύκος	29.88/42	10.67	71.14
ΣΤ2	Η γυναίκα της Λευκάδας	32.65/62	8.08	52.33
ΣΤ3	Το φως της Ολυμπίας	17.15/68	8.87	25.22
Ε1	Οι δυο δρόμοι	20.52/63	11.23	32.57
Ε2	Η ιστορία του βιβλίου	20.80/64	9.70	32.50
Ε3	Η μόλυνση του περιβάλλοντος	21.65/69	10.50	31.38

Από τον πίνακα φαίνεται ότι από τις 42 λέξεις που έλειπαν στο κείμενο με τίτλο «η αλεπού κι ο λύκος» τα 130 υποκείμενα-μαθητές της αντίστοιχης (ΣΤ΄) τάξης— συμπλήρωσαν σωστά κατά μέσο όρο 29,88 λέξεις. Αν οι προς συμπλήρωση λέξεις ήταν 100, τότε ο μέσος όρος επίδοσης των 130 υποκειμένων του δείγματος θα ήταν 71,14 λέξεις. Η εκατοστιαία έκφραση της μέσης επίδοσης του δείγματος, δεύτερη στήλη του πίνακα, αποτελεί το δείκτη ευκολίας-δυσκολίας του αντίστοιχου κειμένου με βάση την επίδοση των μαθητών.

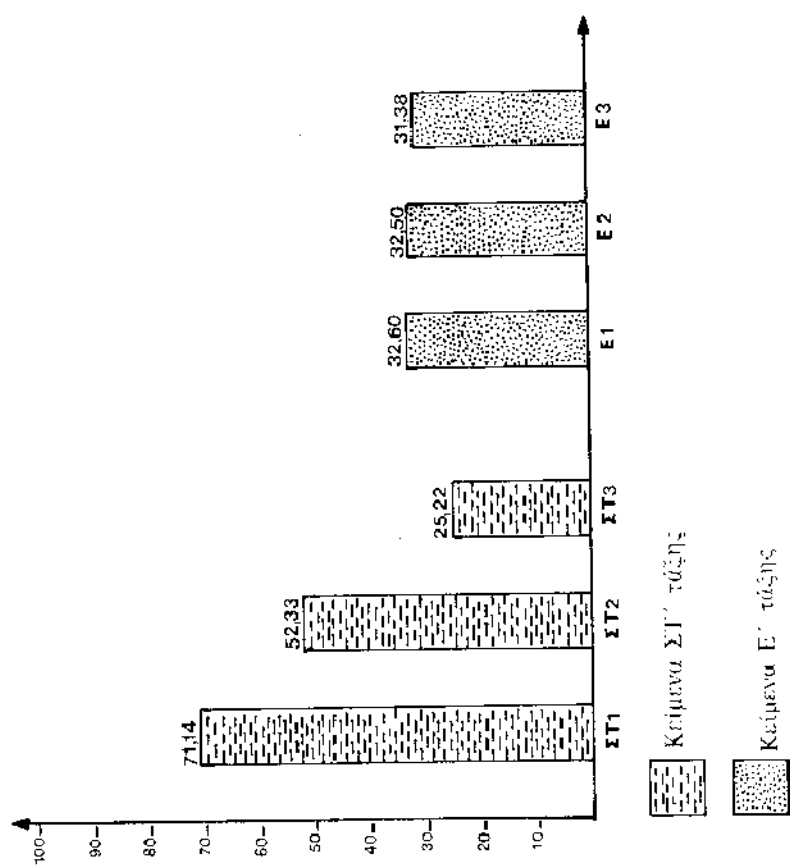
3.134 Η επίδοση των μαθητών, κατά φύλο, στη συμπλήρωση των ελλιπών κειμένων.

Παλιές και σύγχρονες έρευνες έχουν διαπιστώσει την ύπαρξη σημαντικών διαφορών στην επίδοση των δύο φύλων. Οι Ι. Παρασκευόπουλος και Ι. Χαραλαμπίδης συνοψίζοντας τα πορίσματα σχετικών ερευνών σημειώνουν ότι «τα κορίτσια υπερέχουν στη «λεκτική ευφράδεια», ταχύτητα ανάγνωσης και χρήση λέξεων, όχι όμως και στην κατανόηση του λεξιλογίου, στη λεκτική πρωτοτυπία και στη συλλογιστική με γλωσσικό υλικό»¹⁴.

Έχοντας διαθέσιμα τα δεδομένα της επίδοσης των μαθητών στη συμπλήρωση των ελλιπών κειμένων, σκεφθήκαμε ότι θα ήταν ενδιαφέρον να δούμε αν υπάρχουν σαφείς διαφορές μεταξύ των αγοριών και κοριτσιών στην όψη αυτή της αναγνωστικής ικανότητας.

Στον παρακάτω πίνακα (8) παρουσιάζεται ο μέσος αριθμητικός όρος (Μ) και η τυπική απόκλιση (σ) της επίδοσης αγοριών και κοριτσιών καθώς και οι αντίστοιχες τιμές του στατιστικού κριτηρίου «t». Η επίδοση των αγοριών και των κοριτσιών στο κάθε κείμενο φαίνεται πιο αναλυτικά στις αντίστοιχες γραφικές παραστάσεις που ακολουθούν.

14. Βλ. Ψυχολογία ατομικών διαφορών, σ. 136.

ΠΙΝΑΚΑΣ 8

Μέση επίδοση των υποκειμένων στη δοκιμασία ολοκλήρωσης των κειμένων κατά φύλο.

Φύλο		Αγόρια		Κορίτσια		«t»	Κατώφλι σημαντικότητας
		M	σ	M	σ		
ΣΤ1	Η αλεπού κι ο λύκος	29.05	7.61	30.33	5.85	1.075	M.Σ.
ΣΤ2	Η γυναίκα της Λευκάδας	31.84	8.29	32.82	7.47	0.710	M.Σ.
ΣΤ3	Το φως της Ολυμπίας	16.66	7.86	18.06	9.63	0.910	M.Σ.
E1	Οι δύο δρόμοι	18.53	9.66	22.42	12.22	2.071	Σ.Ρ.05
E2	Η ιστορία του βιβλίου	18.81	9.09	22.53	9.56	2.375	Σ.Ρ.02
E3	Η μόλυνση του περιβάλλοντος	19.72	10.49	23.42	14.09	1.783	M.Σ.

Από τα δεδομένα του πίνακα 8 φαίνεται ότι υπάρχει μια γενική τάση που μπορεί να συνοψισθεί ως εξής: Τόσο στα κείμενα της ΣΤ', όσο και στα κείμενα της Ε' τάξης ο μέσος όρος της επίδοσης των κοριτσιών, στη συμπλήρωση των λέξεων που λείπουν, είναι μεγαλύτερος από τον αντίστοιχο των αγοριών. Σε δύο μάλιστα κείμενα της Ε' τάξης — «οι δυο δρόμοι» και «η ιστορία του βιβλίου» — η διαφορά της μέσης επίδοσης των κοριτσιών από των αγοριών είναι στατιστικά σημαντική ($t=2,071$ και $t=2,375$ αντίστοιχα). Αντίθετα, οι τιμές των σταθερών αποκλίσεων δείχνουν ότι το δείγμα των μαθητών της Ε' τάξης παρουσιάζει μεγαλύτερη ανομοιογένεια από εκείνο της ΣΤ' τάξης που φαίνεται περισσότερο ομοιογενές.

Από τα ευρήματα της έρευνάς μας διαφαίνεται η υπεροχή των κοριτσιών και στην όψη της αναγνωστικής ικανότητας, δηλαδή τη συμπλήρωση ελλিপών κειμένων. Η υπεροχή αυτή θα μπορούσε να αποδοθεί στη διαφορά του ρυθμού ωρίμανσης των δύο φύλων και σε παράγοντες της προσωπικότητας, που καθορίζουν τις διαφορές στην αντίληψη των σχέσεων.

Με την τεχνική της ολοκλήρωσης ελλিপών κειμένων ελέγχεται η αντίληψη των λογικών σχέσεων του γλωσσικού υλικού και κυρίως μεταξύ των στοιχείων του γλωσσολογικού περίγυρου. Ο μαθητής-υποκείμενο οφείλει να ανακαλύψει τη γραμματική, συντακτική και σημασιολογική σχέση μεταξύ αυτού που προηγείται και του κενού προς συμπλήρωση ή μεταξύ του κενού και αυτού που ακολουθεί. Με πολλές όμως έρευνες έχει τεκμηριωθεί ότι τα κορίτσια είναι περισσότερο εξαρτημένα από το αντιληπτικό πεδίο απ' ό,τι τα αγόρια. Είναι ανίκανα να μεταβάλλουν στάσεις σε σχέση με την αντίληψη της πραγματικότητας κι όταν ακόμα αντικειμενικές συνθήκες το απαιτούν. Τα αγόρια, αντίθετα, παρουσιάζουν μεγαλύτερη ευκαμψία, είναι λιγότερο εξαρτημένα, παίρνουν μια αναλυτική

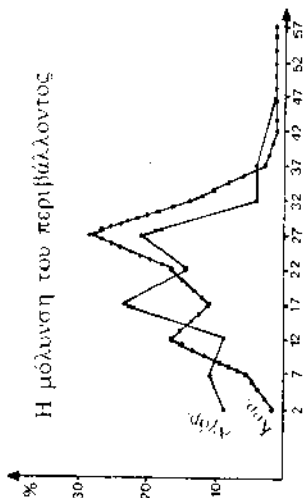
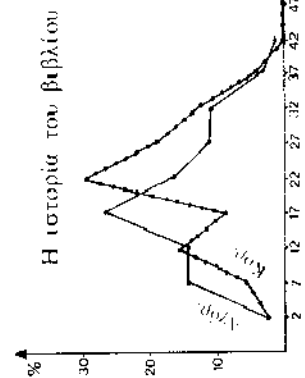
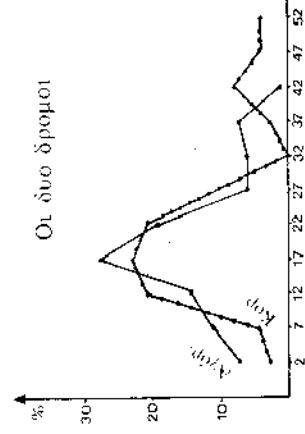
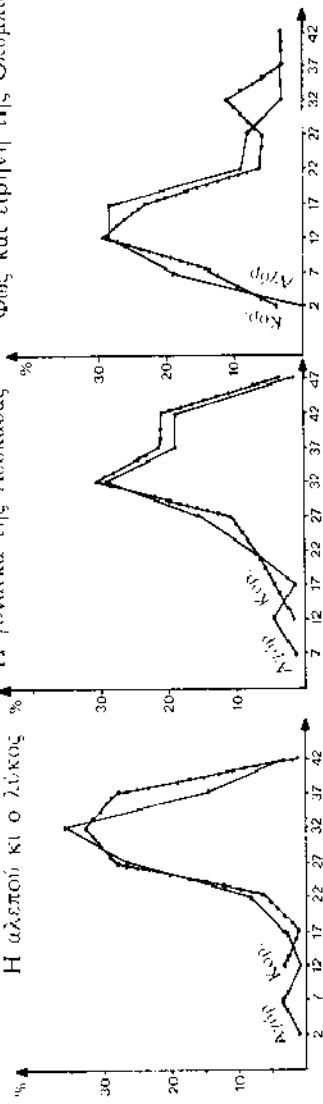
Η κατά φύλο επίδοση των μαθητών στο καθένα από τα κείμενα

Μυητής

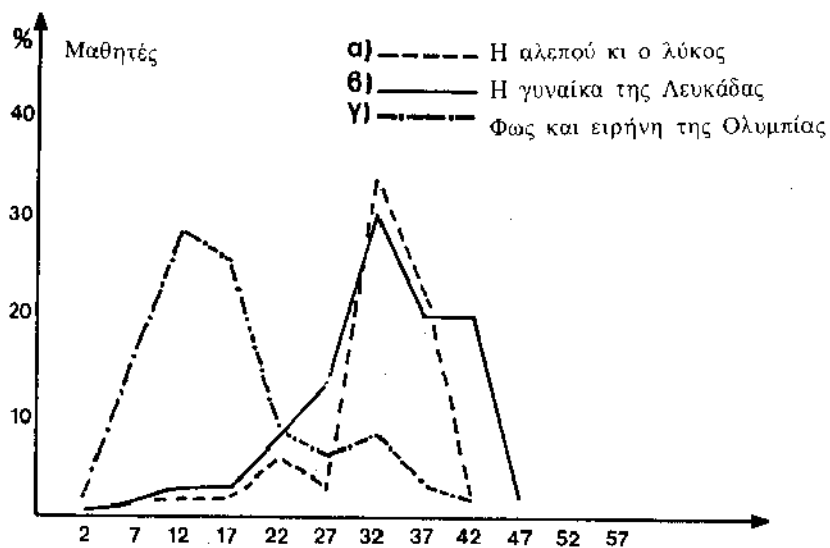
Η αλεπού κι ο λύκος

Η γυναίκα της Λευκάδας

Φως και ειρήνη της Ολυμπίας

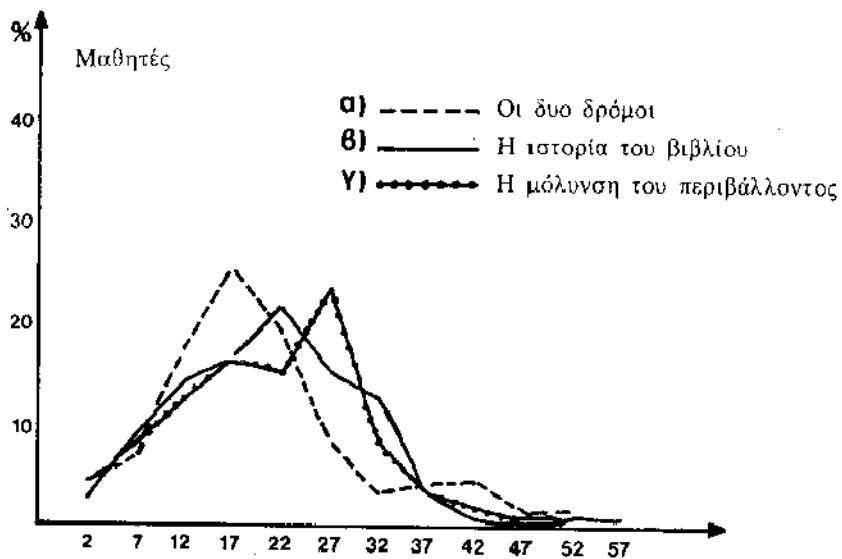

Επίδοση των μαθητών της ΣΤ' τάξης στο καθένα από τα τρία κείμενα

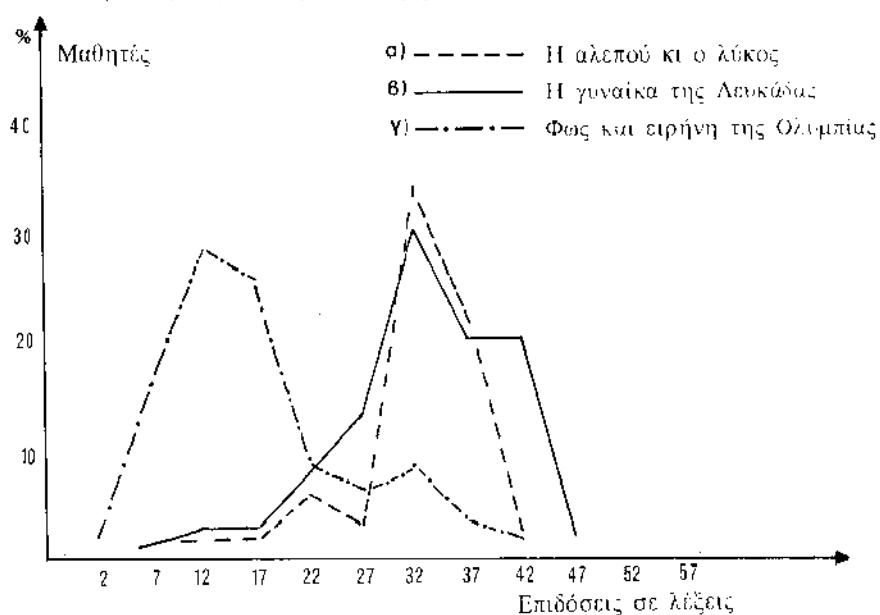
Επίδοση σε λέξεις

Επίδοση των μαθητών της Ε' τάξης στο καθένα από τα τρία κείμενα

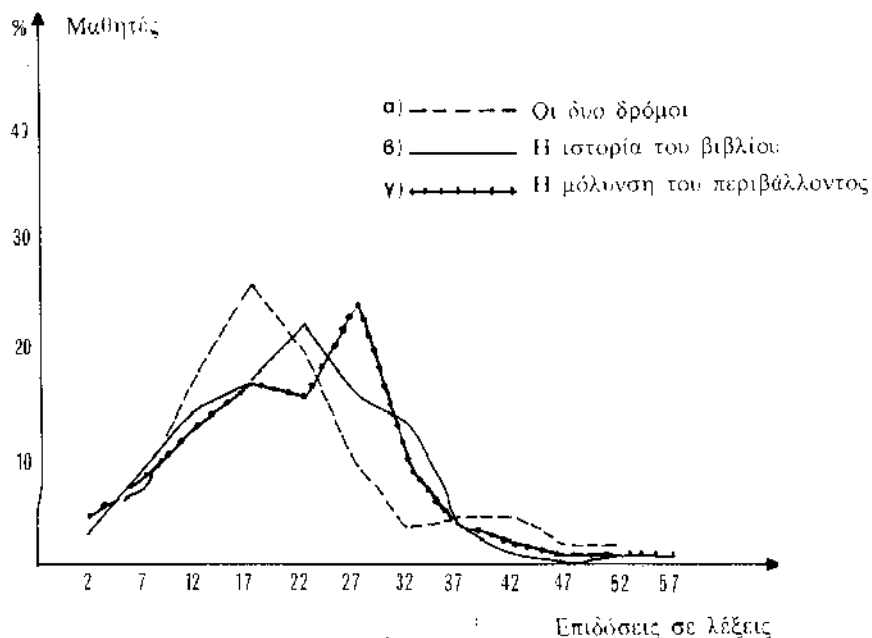

Επίδοση σε λέξεις

Επίδοση των μαθητών της ΣΤ' τάξης στο καθένα από τα τρία κείμενα:

Επίδοση των μαθητών της ΣΤ' τάξης στο καθένα από τα τρία κείμενα:

στάση απέναντι στο αντιληπτικό πεδίο¹⁵. Σύμφωνα όμως με την τεχνική διόρθωσης-αποδοχής των ορθών απαντήσεων που, όπως αναφέραμε, υιοθετήσαμε, η εξάρτηση απέναντι στο αντιληπτικό πεδίο του κειμένου αμείβεται και πιστώνεται ως επιτυχία. Αντίθετα, η ανεξαρτησία συνεπάγεται, στην περίπτωση μας, την αφαίρεση βαθμολογικών μονάδων και επομένως χαμηλή επίδοση. Έτσι, μπορεί κανείς να πει ότι η τεχνική διόρθωσης των απαντήσεων συμφωνεί με τις αντιληπτικές στάσεις τους όχι, όμως, και με εκείνες των αγοριών.

Η σύγκριση της επίδοσης των δύο φύλων στην ολοκλήρωση των ελλιπών κειμένων ήταν δευτερεύον ζήτημα στη διερεύνησή μας. Το κύριο ερώτημα που είχαμε θέσει ήταν: ο τυπικός δείκτης ευκολίας των κειμένων, όπως καθορίζεται από τους R. Flesch και G. De Landsheere, μπορεί να εφαρμοστεί σε κείμενα της ελληνικής γλώσσας; Με βάση τα δεδομένα τα οποία συλλέξαμε με την ερευνητική διαδικασία που εκθέσαμε, θα προσπαθήσουμε να δώσουμε απάντηση στις παραγράφους που ακολουθούν.

4.00 Το επίπεδο ευκολίας-δυσκολίας των κειμένων σύμφωνα με τις τιμές των τριών συντελεστών τους

Οι τιμές του συντελεστή ευκολίας-δυσκολίας των κειμένων καθορίστηκαν με τρεις διαφορετικούς τρόπους: Τον τύπο των R. Flesch και G. De Landsheere (Τ.Σ.Ε), την εμπειρική εκτίμηση των δασκάλων (Δ.Σ.Ε) και την επίδοση των μαθητών (Μ.Σ.Ε).

Οι διαδικασίες καθορισμού των τριών συντελεστών —τυπικού, δασκαλικού και μαθητικού— ευκολίας των κειμένων παρουσιάστηκαν προηγουμένως. Στον πίνακα 9 που ακολουθεί φαίνονται συγκεντρωτικά οι τιμές των τριών συντελεστών ευκολίας-δυσκολίας καθενός κειμένου.

ΠΙΝΑΚΑΣ 9

α/α	Τίτλος κειμένου	Τ.Σ.Ε.	Δ.Σ.Ε.	Μ.Σ.Ε.
ΣΤ.1	Η αλεπού κι ο λύκος	25	3,06	71,14
ΣΤ.2	Η γυναίκα της Λευκάδας	10	2,01	52,33
ΣΤ.3	Φως και ειρήνη της Ολυμπίας	0	1,01	25,22
Ε.1	Οι δυο δρόμοι	40	1,67	32,57
Ε.2	Η ιστορία του βιβλίου	20	2,47	32,50
Ε.3	Η μόλυνση του περιβάλλοντος	5	2,00	31,38

15. Βλ. σχετικά: α) ΠΑΣΣΑΚΟΥ Κ., Ψυχολογία ατομικών διαφορών σσ. 280-283 και β) HUTEAU M., Un style cognitif: dépendance-indépendance à l'égard du champ, pp 197-262.

Από τον πίνακα φαίνεται καθαρά ότι για τα κείμενα της ΣΤ' τάξης υπάρχει πλήρης αντιστοιχία στις τιμές των τριών συντελεστών ευκολίας-δυσκολίας τους. Το κείμενο δηλαδή, που προσδιορίζεται σαν το πιο εύκολο ή πιο δύσκολο με το συντελεστή που δίνει ο τύπος των R. Flesch - G. De Landsheere αναγνωρίζεται και κατατάσσεται επίσης, ανάλογα, ως το πιο εύκολο ή το πιο δύσκολο με βάση την εμπειρική εκτίμηση των δασκάλων-κριτών (Δ.Σ.Ε) και το επίπεδο επίδοσης των μαθητών (Μ.Σ.Ε.). Το ίδιο παρατηρείται και για το ενδιαμέσου επιπέδου ευκολίας-δυσκολίας κείμενο. Στα κείμενα της ΣΤ' τάξης, οι τιμές του εμπειρικού συντελεστή είναι ανάλογες με τις τιμές του συντελεστή ευκολίας-δυσκολίας των κειμένων, όπως καθορίζονται με τον τύπο των R. Flesch - G. De Landsheere.

Για τα κείμενα της Ε' τάξης, όπως δείχνουν τα δεδομένα του πίνακα δεν υπάρχει πλήρης αντιστοιχία ανάμεσα στις τιμές των τριών συντελεστών ευκολίας τους. Πιο συγκεκριμένα, μεταξύ των τιμών του τυπικού (Τ.Σ.Ε) και μαθητικού (Μ.Σ.Ε) ευκολίας των τριών κειμένων υπάρχει αναλογία. Οι τιμές, ωστόσο, του Μ.Σ.Ε. στα τρία κείμενα δεν παρουσιάζουν μεταξύ τους σημαντικές διαφορές, ώστε να πει κανείς με βεβαιότητα ότι η επίδοση των μαθητών διαφοροποιείται σύμφωνα με το επίπεδο ευκολίας των κειμένων. Το φαινόμενο αυτό, η ασημαντη διαφορά στη μέση επίδοση των μαθητών στα τρία κείμενα, πρέπει, κατά τη γνώμη μας, να αποδοθεί στα χαρακτηριστικά της δειγματοληψίας. Πραγματικά, όπως ήδη αναφέρθηκε, το δείγμα των μαθητών της Ε' τάξης παρουσιάζει μεγαλύτερη ανομοιογένεια συγκριτικά με το δείγμα των μαθητών της ΣΤ' τάξης. Είναι όμως προφανές ότι, για τον έγκυρο υπολογισμό του επιπέδου ευκολίας-δυσκολίας ενός κειμένου με βάση την επίδοση των μαθητών σ' αυτό, θα πρέπει το δείγμα των μαθητών να παρουσιάζει υψηλό βαθμό ομοιογένειας στην αναγνωστική δεξιότητα. Η ομοιογένεια όμως στη δεξιότητα αυτή είναι τόσο πιο μεγάλη όσο πιο προχωρημένου σχολικού επιπέδου είναι οι μαθητές.

Χαρακτηριστική ακόμα είναι η αντίθεση που παρατηρείται ανάμεσα στις τιμές του τυπικού και διδασκαλικού συντελεστή ευκολίας των τριών κειμένων της Ε' τάξης. Το κείμενο δηλαδή που προσδιορίζεται ως το πιο εύκολο, αυτό ακριβώς είναι το κείμενο που οι κριτές-δάσκαλοι θεωρούν ως το πιο δύσκολο από τα τρία. Πρόκειται για το κείμενο με τον τίτλο «οι δυο δρόμοι».

Η αντιφατική σχέση στις τιμές των δύο συντελεστών του κειμένου αυτού πρέπει να αναζητηθεί και να αποδοθεί στη διαφορετική φύση των στοιχείων που στηρίζεται ο υπολογισμός του κάθε συντελεστή. Ο τυπικός συντελεστής ευκολίας, όπως ήδη έχει τονιστεί, υπολογίζεται με βάση τη γλωσσική μορφή του κειμένου και μάλιστα το μήκος των φράσεων και των λέξεων. Για τον υπολογισμό του δε λαμβάνονται καθόλου υπόψη: το

σημασιολογικό περιεχόμενο, η γραμματική και συντακτική δομή των φράσεων, ο τρόπος —συγκεκριμένος ή αφηρημένος, προσωπικός ή αντικειμενικός— έκφρασης του συγγραφέα, οι ιδέες, εύκολες ή δύσκολες, που εκφράζονται. Ο υπολογισμός του τυπικού δείκτη ευκολίας στηρίζεται αποκλειστικά σε στοιχεία γλωσσικής μορφής και παραγνωρίζονται, έτσι, τα στοιχεία του εννοιολογικού περιεχομένου και ο βαθμός ανταπόκρισης του μηνύματος στις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα του αναγνώστη. Το περιεχόμενο όμως του συγκεκριμένου κειμένου «*οι δυο δρόμοι*» είναι εξαιρετικά δύσκολο στη νοηματική του σύλληψη. Πρόκειται για κείμενο με σύντομες μεν προτάσεις, αλλά δύσκολο στο νοηματικό περιεχόμενο. Είναι μια διήγηση με αλληγορική σημασία. Οι κριτές-δάσκαλοι λαμβάνουν ασφαλώς υπόψη τους αυτά ακριβώς τα στοιχεία, —ιδέες, αφηρημένη και αλληγορική παρουσίαση— του εννοιολογικού βάθους, για να χαρακτηρίσουν το επίπεδο ευκολίας του, ενώ ο τυπικός συντελεστής εξάγεται κυρίως από τα μορφολογικά στοιχεία του κειμένου. Για το λόγο αυτό, άλλωστε, ο τύπος των R. Flesch - G. De Landsheere δε χρησιμοποιείται σε κείμενα ποιητικού λόγου.

5.00 Συμπέρασμα

Μετά απ' όσα εκτέθηκαν και τις επιμέρους διαπιστώσεις που έγιναν, επανέρχεται το ερώτημα που αρχικά είχαμε θέσει: Ο τύπος των R. Flesch και G. De Landsheere με τον οποίο καθορίζεται το επίπεδο ευκολίας των κειμένων, μπορεί να εφαρμοστεί στην ελληνική γλώσσα; Ο περιορισμένος αριθμός των δεδομένων της έρευνάς μας δεν επιτρέπει να δώσουμε αποφασιστική και οριστική απάντηση. Φαίνεται ότι ο τύπος ευκολίας των R. Flesch + G. De Landsheere μπορεί να εφαρμοστεί και στην ελληνική και να δώσει έγκυρους συντελεστές για το επίπεδο ευκολίας-δυσκολίας των πεζών κειμένων, εφόσον αυτά νοηματικά είναι απλά και καταληπτά και όχι πυκνά, αλληγορικά και δυσνόητα. Ο συντελεστής ευκολίας που εξάγεται με τον τύπο αυτό δεν μπορεί να αποτελέσει το μοναδικό κριτήριο προσδιορισμού του επιπέδου ευκολίας του κειμένου. Τα δεδομένα του τύπου πρέπει να θεωρούνται σχετικά και όχι απόλυτα. Η χρήση του τύπου να γίνεται με πολλή σκέψη και προβληματισμό, με πνεύμα κριτικό κι όχι δουλικό και τυφλό. Ο τύπος δεν είναι μια πανάκεια που λύνει μαγικά τη διάκριση των κειμένων σε διάφορα επίπεδα ευκολίας. Αποτελεί όμως ένα από τα πολλά κριτήρια στα οποία μπορεί κανείς να βασιστεί για να εκτιμήσει το βαθμό ευκολίας των κειμένων και στην εκλογή εκείνων που αρμόζουν στην ηλικία και της αναγνωστικές ικανότητες των αναγνωστών. (Στο παράρτημα ο

αναγνώστης μπορεί να διαβάσει τον τυπικό συντελεστή δυσκολίας-ευκολίας 39 κειμένων του Αναγνωστικού Ε' τάξης Δημοτικού, που εξετάστηκαν δειγματοληπτικά).

Ο τύπος προσδιορισμού της αναγνωσιμότητας των κειμένων, παρά τη σχετική κι όχι απόλυτη αξία του, θα μπορούσε να συμβάλει στην ευαισθητοποίηση συγγραφέων και παιδαγωγών για τη γραφή και την εκλογή κειμένων που να αντιστοιχούν στις πνευματικές δυνατότητες των αναγνωστών τους. Να γραφούν δηλαδή και να επιλεγούν κείμενα με λέξεις σύντομες και συγκεκριμένες και φράσεις απλές και μικρές. Άλλωστε, είναι σήμερα ερευνητικά τεκμηριωμένο ότι, οι σύντομες και απλές στη δομή φράσεις, απομνημονεύονται-μαθαίνονται πιο εύκολα από τις μεγάλες και πολύπλοκες¹⁶. Κι ακόμα ότι, όσο πιο χαμηλό είναι το πολιτιστικό επίπεδο του αναγνώστη και όσο πιο μικρή η ηλικία του, τόσο οι φράσεις του κειμένου πρέπει να είναι απλές και σύντομες.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. ALBOU P., Les questionnaires psychologiques, Paris, Ed. P.U.F., 1973.
2. BAMBOYKA M., Ψυχοπαιδαγωγική θεώρηση της κατανόησης των αναγνωσμάτων, Αθήνα, Εκδ. ΓΡΗΓΟΡΗ, 1984.
3. CONQUET A., La lisibilité, Paris, Ed. C.C.I.P., 1957.
4. DE LANDHEERE G., Lecteurs et lectrices: recherches sur l'évaluation et le contrôle objectifs, in *Les Sciences de l'Education*, 1967, 2-3, pp 91-110.
5. DE LANDHEERE G., Introduction à la recherche en éducation, Liège, Ed. Thone, 1972.
6. DE LANDHEERE G., Le test de closure, Bruxelles, Ed. LABOR, 1973.
7. EHRLICH S., Apprentissage et mémoire chez l'homme, Paris, Ed. P.U.F. 1975.
8. FRAISSE P. et al. Fréquence et familiarité du vocabulaire, in *A.P.S.L.F., Problèmes de Psycholinguistique*, Paris, Ed. P.U.F., 1963.
9. HENRY G., Comment mesurer la lisibilité, Bruxelles, Ed. LABOR, 1975.
10. HUTEAU M., Un style cognitif: dépendance-intépendance à l'égard du champ, in *L'année psychologique*, 1975, 75, pp. 197-262.
11. NOIZET G. et FLAMENT C., Perception des mots et certitude de la réponse, in *L'année psychologique*, 1962, 62, pp. 401-421.

16. EHRLICH S., Apprentissage et mémoire chez l'homme, pp. 204-213.

12. OLERON P., Reconstitution de textes français ayant subi divers taux de mutilation, in *Psychologie française*, 1960, 5, pp. 161-174.
13. ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΥ Ι. και ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΠΟΥΛΟΥ Ι., Ψυχολογία ατομικών διαφορών, Αθήνα, 1979.
14. ΠΑΣΣΑΚΟΥ Κ., Ψυχολογία ατομικών διαφορών, Αθήναι, 1975.
15. RICHAUDEAU F., La lisibilité, Paris, Ed. C.E.P.L., 1969.
16. RICHAUDEAU F., Conception et production des manuels scolaires, Paris, Ed. UNESCO, 1981.
17. ΤΟΜΑΣΙΔΗ Χ., Εισαγωγή στην Ψυχολογία, Αθήνα, Εκδ. ΔΙΠΤΥΧΟ, 1982.
18. ΦΡΑΓΚΟΥ Χ., Παιδαγωγικές έρευνες και εφαρμογές, Θεσσαλονίκη, Εκδ. UNIVERSITY STUDIO, 1983.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΟΔΗΓΙΕΣ

Στο παρακάτω κείμενο έχει παραλειφθεί ένας αριθμός λέξεων. Πρέπει να τις μαντέψετε.

Σε κάθε κενό αντιστοιχεί μια μόνο λέξη.

Προσέξτε. Όλα τα κενά έχουν το ίδιο μήκος.

Η λέξη λοιπόν που λείπει μπορεί να είναι πολυσύλλαβη (π.χ. ανάγνωση) ή και μονοσύλλαβη (π.χ. τον).

Διαβάστε αρχικά ολόκληρο το κείμενο προτού αρχίσετε να γράφετε τις λέξεις που βρίσκετε.

Να γράφετε μετά τις λέξεις για τις οποίες είστε σίγουροι.

Να γράφετε τέλος εκείνες που σας φαίνονται πιθανές.

Μη διστάσετε να γράψετε μια λέξη επειδή δεν ξέρετε την ορθογραφία της.

.....

Μαζί θα κάνουμε τώρα ένα παράδειγμα και θα το διορθώσουμε αμέσως.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ - ΔΟΚΙΜΗ

Ο πατέρας έβγαλε αεροπορικό για ένα σύντομο ταξίδι την Αθήνα. Του έτυχε βιαστική δουλειά. Θα έφυγε το πρωινό δρομολόγιο και γύριζε το βράδυ.

ΔΙΟΡΘΩΣΗ

Ο πατέρα έβγαλε αεροπορικό εισιτήριο για ένα σύντομο ταξίδι ως την Αθήνα. Του έτυχε μια βιαστική δουλειά. Θα έφευγε με το πρωινό δρομολόγιο και θα γύριζε το βράδυ.

Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΤΗΣ ΛΕΥΚΑΔΑΣ

Πολλές φορές οι Λευκαδίτισσες¹ με φιγούρες, που ξεπήδησαν²
τις μινωικές τοιχογραφίες.

Η³ της Λευκάδας, αυτή που⁴ έφυγε από τον τόπο⁵, για να
σπουδάσει ή⁶ να δουλέψει στα ξένα⁷ για ν' αλλάξει τρόπους ζωής
.....⁸ αστικά κέντρα, έχει μείνει⁹ ίδια.

Στην ψυχή της¹⁰ και ζει η παράδοση¹¹ η ιστορία της φυλής
.....¹². Ποιός ξέρει μέσα στην¹³ των αιώνων ποιά κρυφή¹⁴ να έχει
δέσει τα¹⁵ του Μίνωα μ' αυτά της¹⁶.

Πολλοί αρχαιολόγοι πιστεύουν ότι¹⁷ παλάτι του Οδυσσέα βρισκόταν
.....¹⁸ Λευκάδα και όχι στην¹⁹.

Οι ίδιες, όπως περπατούν,²⁰ γνωρίζουν τη μεγαλοσύνη της²¹ τους,
της ιδιοτυπίας τους²² μόχθος, η αφιέρωση, η²³, η αγάπη, το καθήκον
.....²⁴ τα νοικοκυριά τους, για²⁵ παιδιά τους, για τη²⁶ τους
κοινωνία, αυτός είναι²⁷ σκοπός της ζωής τους.

.....²⁸ τη γυναίκα την παραδοσιακή,²⁹ ακριβώς όπως συναντά κανείς
.....³⁰ Λευκαδίτισσα στα χωριά της,³¹ καθήκον για την οικογένειά
.....³², είναι έργο υψίστης ευθύνης.³³ σιωπηλό και ατέλειωτο, δαπάνη
.....³⁴ σάρκας της και της³⁵ της.

Γεννήθηκε και ζει,³⁶ να βαστάζει και να³⁷ δίχως πολλές
απαιτήσεις. Καμάρι³⁸ και ικανοποίησή της η³⁹ του σπιτιού της και
.....⁴⁰ παιδιών της.

Βασίλειό της⁴¹ νοικοκυριό τους, το αμπέλι⁴², το χωράφι τους, οι
.....⁴³ τους, η βάρκα τους,⁴⁴ γεωργικά τους μηχανήματα σήμερα.

.....⁴⁵ Λευκαδίτισσα συμβάλλει με όλη⁴⁶ δύναμη και την ενεργητικό-
τητά⁴⁷. Πρώτη στ' αμπέλι με το⁴⁸, δίπλα στο κοπάδι με⁴⁹
πρόβατα, με το τσαπί⁵⁰ ώμο τραβάει για το⁵¹ του χωραφιού.

Πρώτη και⁵², σκυφή στις ηλιόλουστες χειμωνιάτικες⁵³ και μέσα
στις φθινοπωρινές⁵⁴ καταιγίδες μαζεύει τις ελιές⁵⁵ λασπωμένο χώμα.

Πύσες και⁵⁶ φορές οι ταξιδιώτες δεν⁵⁷ θαύμασαν στην παραλιακή
αυλή⁵⁸ να τραβά τα δίχτυα⁵⁹ βάρκας δίπλα στον άνδρα⁶⁰, στον
πεθερό της, στον⁶¹ της, στις σμαραγδένιες ακρογιαλιές⁶² Λευκάδας.

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Το χαρτί

— Μάλιστα, αγαπητό μου παιδί	1
σου φαίνεται καθόλου παράξενο.	2
ωραία άσπρα φύλλα των	3
σου και τα ωραία	4
βιβλία σου γίνονται από	5
.....	6
— Και το όμορφο βιβλίο	7
τις εικόνες και τα	8
που μου χάρισε	9
προχθές	10
πατέρα;	11
— Ναι! Κι εκείνο	12
κάθε άλλο βιβλίο. Ή	13
κουρέλια θα είναι ή	14
το ξύλο μερικών δέντρων	15
δέντρα όμως η πατρίδα	16
δεν έχει	17
καθόλου ή	18
τα έχει στις αναγκαίες	19
Έτσι, τα δικά σου	20
που από την αρχή	21
το τέλος έγιναν εδώ,	22
είναι απίθανο, να είναι	23
πατσαβούρες πεταγμένες στη λάσπη	24
δρόμου, από τρύπιες κάλτσες	25
γίνεται ένα βιβλίο, παππού;	26
.....	27
ο παππούς άρχισε:	28
— Έχεις	29
μερικούς ανθρώπους, που μαζεύουν	30
στα σκουπίδια; Για	31
τα μαζεύουν. Τα συγκεντρώνουν	32
σ' ένα μέρος, τα διαλέγουν,	33
για το καλύτερο και	34
για το καλύτερο χαρτί,	35
κλένουν με	36
προσοχή και	37
και ρίχνουν στις μηχανές. Εκεί	38
φαλίδια που τα	39
κόβουν	40
κομμάτια, αγκίστρια που τα	41
τροχοί που τα μασούν,	42
τ'	43
μέσα στο νερό και	44
μεταβάλλουν σε πάστα. Τότε	45
μέσα	46
διάφορα φάρμακα, όπως	47
π.χ., και η πάστα	48
και γίνεται άσπρη.	49
Άλλες	50
την απλώνουν ύστερα σε	51
στρώματα μέσα σε κόσκινα.	52
.....	53
θα πρέπει να διευκρινίσω	54
Σήμερα, με την τεράστια	55
του βιβλίου και γενικά	56
χαρτιού, θα ήταν πολύ	57
να θέλαμε να	58
καλύψουμε	59
ανάγκες της αγοράς με	60
Γι' αυτό τα πάντα σχεδόν	61
με πρώτη όλη το	62
και σε δεύτερη μοίρα	63
σπάρτο, άχυρο,	64
ινδοκάλαμο ή	65
Με τη διαφορά πως	66
χώρα μας δεν έρχεται	67
αλλά ξυλοπολτός. Τα εργοστάσια	68
δηλ., όπως στη Σουηδία,	69
Καναδά και αλλού, καταργάζονται	70
κορμούς των δέντρων και	71
μεταβάλλουν σε ξυλοπολτό. Τα	72
μας εργοστάσια παραλαμβάνουν τον	73
και με την κατάλληλη	74
παράγουν τα διάφορα είδη	75
χαρτιού, από το χαρτί	76
χασάπη ως τα χαρτιά	77

Δειγματοληπτική εξέταση κειμένων του Αναγνωστικού της Ε' τάξης Δημοτ. και προσδιορισμός του τυπικού συντελεστή ευκολίας τους.

Α/Α	ΤΙΤΛΟΣ ΚΕΙΜΕΝΟΥ	Αριθμ. λέξεων	Αριθμ. φράσ.	Αριθμ. λέξεων		Αριθμ. συλλαβ.		Τ.Σ.Ε.	Στρογγ. Τ.Σ.Ε.*
				Αριθμ. φράσ.	Αριθμ. συλλαβ.	100 λέξ.			
1.	Τη Υπερμάχω	320	22	15	692	216		9,02	10
2.	Τα Χριστ. δώρα της Μαρίας	306	24	13	624	205		18,94	20
3.	Ο Ιησούς δώδεκα χρονών	354	16	22	709	200		18,54	20
4.	Χαιρετισμοί στα βουνά	320	25	13	657	205		19,63	20
5.	Διπλή γιορτή	329	20	16	687	209		13,31	15
6.	Η χώρα των θεών	315	20	16	618	196		24,93	25
7.	Εκίνημα για το θρόνο	321	27	12	718	224		5,06	5
8.	Ο τάφος του Κ. Παλαιολόγου	316	34	9	708	224		7,84	10
9.	Στο βωμό της Λευτεριάς	327	19	17	712	218		5,22	5
10.	Γιατί πολεμούμε	325	22	15	738	227		-0,37	-1
11.	Το χρονικό του 1942	301	28	11	652	217		9,28	10
12.	Αόρατη πομπή	322	38	8	703	218		13,01	15
13.	Το σπίτι του Έλληνα	332	36	9	664	200		27,52	30
14.	Ο Ολυμπιονίκης	316	31	10	605	191		34,54	35
15.	Οι δυο δρόμοι	315	63	5	596	189		41,89	40
16.	Τα παιδιά	300	21	14	659	220		5,10	5
17.	Ο κουμπάρας	313	22	14	616	197		24,96	25
18.	Γεώργιος Σίνας	306	26	12	628	205		20,75	20
19.	Μια ιστορία 30 ψαράδων	328	13	25	713	217		-2,03	-2
20.	Ο ήλιος	299	14	21	681	228		-8,26	-10
21.	Στα βουνά	302	33	9	613	202		25,7	25
22.	Η κυρα-Ρίγανη	296	16	19	590	199		18,04	20
23.	Επίσκεψη σε κλωστού-	309	20	15	681	220		1,79	1
24.	Η θάλασσα	305	38	8	602	197		27,88	30
25.	Σφουγγάρι και σφουγγαράδες	328	19	17	688	210		11,17	10
26.	Η μόλυνση του περιβάλ-								
	λοντος	325	22	15	725	223		2,71	5
27.	Η ελληνική γη	305	31	10	616	202		25,34	25
28.	Ο Μυστράς	325	15	22	754	232		-13,90	-15
29.	Στην κορυφή του Ολύμπου	329	21	16	728	221		3,20	5
30.	Οι καταρράκτες του Άγρα	351	15	23	767	219		-0,91	-1
31.	Σ' ένα καντούνι της								
	Κέρκυρας	293	25	12	618	211		15,61	15
32.	Μοναστήρια και δάση της								
	Κόλρ.	336	20	17	744	221		1,11	1
33.	Ο Ασκληπιός	312	23	14	639	205		17,62	20
34.	Η ιστορία του βαβλίου	320	23	14	661	206		17,63	20
35.	Το στέμμα του Ιέρωνα	312	29	11	647	207		13,73	15
36.	Ο πατέρας της ατμομηχανής	294	29	10	626	213		15,84	15
37.	Στα βάθη της αβύσσου	316	20	16	712	225		0,75	1
38.	Η αξία του ελάχιστου	317	22	14	713	225		1,17	1
39.	Τα Ελληνόπουλα στην								
	Εθνική Αντίσταση	347	27	13	726	209		13,51	15

* Στην τελευταία στήλη παρουσιάζεται ο τυπικός συντελεστής ευκολίας (Τ.Σ.Ε.) των κειμένων στρογγυλεμένους στην πλησιέστερη πεντάδα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3
Λεξιλογικά χαρακτηριστικά των κειμένων που επελέγησαν

α/α	Τίτλος κειμένου	Αριθμ. λέξεων	Αριθμ. φράσεων	Αριθμ. λέξεων	Αριθμ. φράσεων	σε 100 λέξεις	A' δείγμα	B' δείγμα	Γ' δείγμα	Σύνολο	Συντελεστής στρογγυλεμένος
1.	Η αλεπού κι ο λύκος στο κελάρι	209	15	14	417	199	+22,11	+25,48	—	23,80	25
2	Η γυναίκα της Λευκάδας	356	17	21	737	207	+20,76	+16,51	-3,91	11,12	10
3	Φως και ειρήνη της Ολυμπίας	340	21	16	768	225	+ 4,42	- 3,82	-3,45	-0,95	0
4	Οι δύο δρόμοι	315	63	5	596	189	+30,07	+36,73	+58,22	41,22	40
5	Η ιστορία του βιβλίου	320	24	13	661	206	+23,90	+22,33	+9,36	18,53	20
6	Η μόλυνση του περιβάλλοντος	325	24	14	725	223	+ 4,56	+ 9,71	-2,94	3,78	5

Τα τρία πρώτα κείμενα είναι από το Αναγνωστικό της έκτης τάξης και τα τρία τελευταία από το Αναγνωστικό της πέμπτης τάξης.

RÉSUMÉ

La présente étude est une tentative de déterminer expérimentalement le niveau de difficulté-facilité des textes de lecture destinés aux élèves grecs d'âge de 10 à 12 ans.

On passe, d'abord, en revue divers travaux-E. Thorndike (1919), R. Flesch (1949), R. Gunning (1952), W. L. Taylor (1953), G. De Landsheere (1972), G. Henry (1975), F. Richaudeau (1981) - concernant l'évaluation objective de la lisibilité linguistique de textes.

On se propose, ensuite, de mettre en évidence si l'indice de facilité d'un texte qu'on calcule en appliquant la formule de R. Flesch-G. De Landsheere donne des résultats qui s'adaptent directement aux textes de la langue grecque. Il s'agit de la formule suivante: $\text{Score} = 206,85 - (x + y)$,

$$x \text{ étant} = \frac{\text{Nombre de mots}}{\text{Nombre de phrases}} \times 1,015 \text{ et}$$

$$y = \frac{\text{Nombre de syllabes} \times 100}{\text{Nombre de mots}} \times 0,846$$

Autement dit, par la recherche décrite on essaie de répondre à la question précise suivante: Le niveau de difficulté d'un texte tel qu'il est défini par l'indice de facilité (Score de la formule ci-dessus), correspond-t-il au niveau de difficulté du texte tel qu'il est apprécié par les enseignants d'une part et le rendement en lecture des élèves qui lisent ce même texte d'autre part?

La méthode de recherche utilisée consiste à:

- Calculer l'indice de difficulté de trois textes de niveaux différents (supérieur, moyen et inférieur).
- Faire apprécier le niveau de ces mêmes textes par 36 instituteurs qui enseignent ces textes aux élèves.
- Evaluer le niveau de rendement en lecture de 142 élèves. Pour cela les sujets sont invités à compléter des mots dans les textes. Les mots avaient été supprimés suivant la technique du test de closure.

La discussion et l'interprétation des données de la recherche amènent les auteurs aux conclusions suivantes:

L'indice de facilité des textes qu'il donne la formule de R. Flesch - G. De Landsheere peut être appliqué aux textes de prose de la langue grecque; elle donne des scores de facilité d'une validité suffisamment grande, tant que les textes sont simples et compréhensibles.

L'indice de facilité calculé au moyen de la formule citée ne peut aucunement constituer le seul et exclusif critère de définition du niveau de

facilité d'un texte. Sa valeur n'est pas absolue et comme telle doit être utilisée et prise en considération pour une première estimation approximative de la lisibilité des textes de lecture dans le but de leur ajustement au niveau des capacités des élèves.